

DOI: 10.46352/23036974.2022.96

**Hamdija Kreševljaković, *Nekrolozi*,
ur. Amer Maslo. Sarajevo: O.Z.
Rekultura/U.G. Videoarhiv, 2022,
275 str.**

Izdavačka kuća “Rekultura” iz Sarajeva pokrenula je ediciju pod nazivom “Bosanski klasici”, te je uz pomoć Udruženja građana “Videoarhiv” objavljeno novo izdanje dvije knjige autora Hamdije Kreševljakovića.¹ Treće djelo, objavljeno 2022. godine, predstavlja zbir Kreševljakovićevih prigodnih tekstova, a koje je on objavljivao povodom smrti svojih saradnika, prijatelja ili osoba koje su bile korisne u društvu u kojem su živjeli. U knjizi pod nazivom *Nekrolozi*, a čiji je urednik historičar i saradnik Orijentalnog instituta u Sarajevu Amer Maslo, objedinjeno je i objavljeno četrdeset takvih tekstova. Djelo je podijeljeno u tri dijela. Prvi čini uvodna studija pod nazivom “*Bistar, naobražen i čedan*”: *Znanstveni put i razvoj Hamdije Kreševljakovića (1888-1959)*, koju je napisao urednik. Potom, drugi dio predstavljaju Kreševljakovićevi nekrolozi, a posljednji je pogovor *Kreševljaković: esej o porodičnoj prošlosti* autora Nihada Kreševljakovića.

Autor uvodne studije čitaoca upoznaje s prilikama koje su vladale u Bosni i Hercegovini nakon dolaska Austro – Ugarske Monarhije na ovo područje, te govori o pozitivnim promjenama koje su uslijedile nakon 1878. godine. Jednu od takvih Maslo vidi u obrazovanju, jer se sve veći broj musliman-

ske omladine opredjeljivao za odlazak na studije u zapadne zemlje. Studenti su stečena znanja i savladanu metodologiju istraživačkog rada primjenjivali nakon povratka u domovinu, a što je u značajnoj mjeri, ističe autor, uticalo na razvoj historijske nauke. Pozitivne promjene u obrazovanju i nauci, a koje su izazvane političkim promjenama i migracijama, rezultirale su upotrebom stečenih znanja i objedinjavanjem kultura Istoka i Zapada, za proizvodnju znanja, koje mi i danas koristimo. U stručnom domenu autor Kreševljakovića ocjenjuje najznačajnijim muslimanskim historičarem iz Bosne i Hercegovine u prvoj polovini 20. stoljeća, dok njegovu ličnost smatra odmjerenom i nekonfliktnom. Maslo je u uvodnoj studiji predstavio stavove drugih autora o Hamdiji Kreševljakoviću iz čega možemo zaključiti da je bio izuzetno cijenjena i uticajna osoba. Sarađivao je sa Ferdom Šišićem i Vjekoslavom Klaićem. Zahvaljujući angažmanu ovog prvog, postao je dopisnim članom Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti (JAZU).

Nakon Prvog svjetskog rata, posvetio se naučnom radu. No, nakon Šestojanuarske diktature trebao je biti premješten iz Sarajeva u Surdulicu, što je on odbio. Rezultat ovakve reakcije bilo je penzionisanje 1932. godine. Navedeni primjer nam pokazuje uticaj političkih i ideoloških promjena na život i rad “malog” čovjeka. Iako u penziji, Hamdija Kreševljaković nastavio je s radom. Bavio se istraživanjem i pisanjem, a koje je upotpunjavao “izlaskom na teren” i razgovorom s lokalnim stanovništvom, te bilježio njihova sjećanja na esnafe, obrte i trgovinu ranijih perioda. Na svojim putovanjima sticao je i prijatelje, među kojima se ističe Mehmed Handžić, kojem je napisao prigodan nekrologij, gdje govori i o zgodama i

¹ Pogledati: Hamdija Kreševljaković, *Sarajevo u doba okupacije Bosne 1878.*, Sarajevo, Rekultura i Videoarhiv, 2021; Hamdija Kreševljaković, *Sarajevo za vrijeme austrougarske uprave (1878–1918)*, Sarajevo, Rekultura i Videoarhiv, 2019.

anegdotama s putovanja. Uspostavljanjem Nezavisne Države Hrvatske (NDH) ponovo se dešavaju promjene u životu Kreševljakovića.

Ministarstvo unutrašnjih poslova NDH formiralo je Komisiju, koja je trebala da donese zaključke o rasnom porijeklu Roma, a Hamdija Kreševljaković bio je jedan od njenih članova. Stav Komisije glasilo je da Romi pripadaju arijskoj rasi. Maslo smatra da je tročlana komisija ovim postupkom nastojala sačuvati Rome od progona. Novom političkom promjenom i dolaskom Komunističke partije Jugoslavije (KPJ) na vlast Kreševljaković nije bio među uhapšenim muslimanima, čak je dobio bolje pozicije poput profesora u gimnaziji, te saradnika u Zavodu za zaštitu spomenika kulture NR BiH, te potpredsjednika Naučnog društva BiH. Pored istraživačkog rada, Kreševljaković se isticao i po svojim karakternim osobinama. Opisan je kao skromni dobrotvor. S obzirom da je i sam imao teška iskušenja u načinu finansiranja svojih istraživanja, nastojao je to drugima olakšati, zato je finansirao muslimansku omladinu podstičući njihovo školovanje u Evropi.

Drugi dio knjige predstavljaju objavljeni nekrolozi Hamdije Kreševljakovića. Njih četrdeset, koje je objavljivao u vremenskom periodu od 1910. do 1956. godine u časopisima *Sarajevski list*, *Pravda*, *Napredak*, *Novosti*, *Novi Behar*, *Nove starine*, *Bosanska vila*, *Hrvatska svijest*, *Učiteljska zora*, *Narodna uzdanica*, *Islamski svijet*, *El-bidaje*, *Život*, *Glasnik Islamske vjerske zajednice*. Kreševljaković je najviše pisao o onima koji su promovirali nauku, izučavali određenu naučnu disciplinu, a rezultate svog istraživanja objavljivali u naučnim časopisima. No, pored njih, posvećivao je pažnju i onima koji su bili društveno korisni u svojim

sredinama i koji su bezrezervno pomagali druge poput berbera, ljekara i drugih dobrih ljudi. U svojim tekstovima nastojao je ostaviti uspomenu na njih kako bih ih se narod sjećao. Pisao je s jednakom ljubavlju i poštovanjem i o ženama i o muškarcima. Društvo koje je poznavao bilo je multikonfesionalno, stoga su nekrolozi posvećeni i onima s titulama hafiza, hadžija, hodža, ali i fratrima, s kojima je provodio mnogo vremena u samostanima i među kojima je bio veoma cijenjen. Struktura njegovog pisanja o pokojniku sastojala se od informacija o rođenju, porijeklu, potom o mladosti i obrazovanju umrlog, a završavao bi s radnjama i poslovima koje je obavljao sve do svoje smrti. Ukoliko je bio prisniji s umrlim govorio je i o njihovim zajedničkim doživljajima i anegdotama, koje je uvijek zanimljivo čitati, te bi pojašnjavao knjige i radove koje su objavili. Mnogi, o kojima je poslije njihove smrti pisao, imali su težak životni put, što su najčešće pratili loši materijalni uslovi, nastojeći istaknuti njihovu početnu tačku, koja nije obećavala mnogo, ali ipak su uspjeli ostvariti mnogo. Pretpostavljamo da se Kreševljaković suosjećao s njima, s obzirom da ni sam nije imao mnogo bolje finansijske uslove. Nekrolozi su objavljeni bez korektura i prilagodbi, tako da je zadržan arhaičan govor u Kreševljakovićevim tekstovima. Fraze koje je često ponavljao nakon informacije o nečijoj smrti bile su “eto, i njega više nema” ili “i eto, u najvećem radu prekide ga smrt”, a završavao sa “Vječna slava” ili “Rahmetullahialejhi”. Imao je običaj nekrolog iskoristiti i obratiti se mladima, nudeći biografiju i život pokojnog, za inspiraciju mlađim generacijama. S druge strane, mladi su bili Kreševljakovićeva motivacija. Vodio je računa o njima, najviše o svojim učenicima, ali je bivao i posebno emotivan kada bi mlada

osoba napustila ovaj svijet, a koja je mogla još uvijek naučno doprinositi. Pišući o umrlima donosio je i historijska svjedočanstva, poput reakcije ljudi na reforme, crtice iz historije Sarajeva, usmene predaje. S ove vremenske distance posebno su interesantni dijelovi o načinu nabavke literature i njihovog čuvanja.

Veoma emotivan tekst posvetio je svom najboljem prijatelju Hamzaliji Ajanoviću, o kojem je napisao prigodan nekrologij. Dan njegovog preseljena nazvao je "crni petak" a tekst je potpisao sa "Tvoj Hamdija", umjesto uobičajenog potpisivanja imenom i prezimenom ili inicijalima, kako je to inače radio. Kreševljaković se jedan period svog života brinuo i žalio na nerazumijevanje, te je bio na udaru političkih krugova oko reisul-uleme Fehima ef. Spahe. No, i pored toga, nakon reisove smrti napisao je prigodan tekst o njemu, gdje ga je ocijenio sposobnim, učenicim i iskusnim, što dovoljno govori o ličnosti Hamdije Kreševljakovića.

Posljednji dio knjige *Pogovor: Kreševljaković: esej o porodičnoj prošlosti* napisao je Nihad Kreševljaković. Autor se, kao unuk Hamdije Kreševljakovića, kratko osvrnuo na povijest i porijeklo porodice. Kreševljakovići se spominju kao jedna od porodica koja živi na Vratniku oko 1730. godine. Pretpostavlja se da su porijeklom iz Kreševa, a da je njihovo ranije porodično ime bilo Šećo. Porodica se bavila trgovinom, a Hamdijina majka Džemila došla je iz Užica oko 1862. godine u Sarajevo. U daljem tekstu pogovora, govorio se o njegovoj braći i sestrama, te se iznose osnovne informacije o njegovom školovanju i naučnom putu. Na kraju knjige nalazi se *Rječnik nepoznatih imena i geografskih pojmova*.

Djelo *Nekrolozi* Hamdije Kreševljakovića govori o društvenim kontekstima, koji

utiču na istraživača, a od kojih se ne može otrgnuti, ali u isto vrijeme govori i važnosti uticaja sredine, odnosno ljudi s kojima naučnik saraduje, djeluje, savjetuje i nadopunjuje. Hamdija Kreševljaković je od svojih prijatelja i neprijatelja uzimao i koristio ono najbolje, što je možda rezultiralo da danas bude među najcitiranijim autorima iz Bosne i Hercegovine u historiografskoj literaturi. Uvodna studija koju je napisao urednik Amer Maslo predstavlja značajan tekst o Kreševljakoviću, kojim je on odao počast jednom od najboljih domaćih historičara, slično kako je nekad sam Kreševljaković radio. *Nekrolozi* sadrže mnogo detalja iz privatnog života, te govore i o njegovoj ličnosti, što nije bilo poznato široj javnosti. Odlukom da se uradi jedno ovakvo djelo urednik i izdavači su nas podsjetili na mnoga velika imena bosanskohercegovačke povijesti, profesore, učitelje i druge, a koje smo mi oдавно zaboravili. Knjiga donosi i izvore iz svakodnevnog života, kako jednog istraživača, tako i društva s kojim je boravio, s obzirom da se u nekrolozima pronalaze priče nastale iz sjećanja ljudi s kojima je Kreševljaković svakodnevno razgovarao. Ovim je dat dobar uvid u život, rad, pisanje, stvaranje i način komunikacije ne tako davnog vremena, a što možda nije bio prvi cilj prilikom objavljivanja djela.

ALEN BORIĆ